

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНІЙ БАЗІ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА КОМЕРЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

П. Ю. БАЛАБАН, кандидат економічних наук;
М. П. БАЛАБАН, кандидат економічних наук;
Ю. В. ІВАНОВ, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. У статті проаналізовані основні тенденції розвитку матеріально-технічної бази роздрібною торгівлі України за 1991–2013 рр. із погляду комерційної діяльності. Значну увагу приділено структурним змінам у чисельності матеріально-технічної бази підприємств роздрібною торгівлі, активному розвитку ринків із торгівлі споживчими товарами та дрібно-роздрібною торговельною мережі.

Ключові слова: комерційна діяльність, конкуренція, матеріально-технічна база, роздрібна торгівля, магазини, дрібнороздрібна торговельна мережа, ринки з торгівлі споживчими товарами.

У сучасній економіці України комерційна діяльність характерна не лише підприємствам сфери обслуговування, а й виробничим та іншим галузям народногосподарського комплексу. Вона забезпечує реалізацію функцій товарно-грошового обміну, відіграє важливу роль у реалізації соціальної політики, сприяє розширенню міжгалузевого обміну, є рушійною силою розвитку економіки загалом.

Господарським кодексом України комерційна діяльність визначається як господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів із метою одержання прибутку [10, ч. 2 ст. 3].

Традиційно комерцію, або комерційну діяльність, розуміють як отримання максимальної вигоди від торговельної операції, яка у значній мірі залежить від внутрішніх і зовнішніх умов, що склалися на певний момент. З урахуванням цього комерційна діяльність підприємств сфери роздрібною торгівлі перш за все повинна орієнтуватися на інтереси кінцевого споживача, що дозволить розраховувати на успішний комерційний результат. Поряд із цим на комерційну діяльність прямо чи опосередковано впливає цілий ряд інших чинників,

основними з яких є:

- стан матеріально-технічної бази торговельних підприємств;
- рівень кваліфікації комерційних працівників;
- законодавча база, що регламентує комерційну діяльність;
- рівень конкуренції на ринку;
- фінансовий стан підприємства;
- наявність сучасних інформаційних систем тощо.

З врахуванням цього у статті приділено основну увагу основним тенденціям розвитку та структурним змінам у матеріально-технічній базі внутрішньої торгівлі України, що є одним із визначальних чинників ефективності комерційної діяльності торговельних підприємств.

У наукових дослідженнях останніх років достатньо широко висвітлено проблеми комерційної діяльності та загальні тенденції розвитку торгівлі в країнах із розвинутою ринковою економікою. Однак специфіка розвитку торгівлі в Україні, де економіка ринкового типу лише формується, висвітлена недостатньо. Разом із тим теоретичні, методологічні

та практичні питання комерційної діяльності торговельних підприємств, трансформації вітчизняної торгівлі в економіку ринкового типу висвітлені у працях таких відомих науковців, як В. Апопій, І. Беляєвський, Б. Берман, І. Бланк, В. М. Геєць, Л. Дашков, А. Мазаракі, В. Памбухчянц, Л. Шимановська-Діанич та ін.

Метою статті є визначення структурних змін і основних тенденцій розвитку внутрішньої торгівлі України в умовах конкурентної економіки.

Економічні реформи, що відбулися в Україні наприкінці ХХ ст., супроводжувалися процесами демонополізації, появою приватної форми власності шляхом приватизації та акціонування державних підприємств, що створило умови для формування конкурентного середовища. Конкуренція стимулювала трансформаційні процеси в усіх сферах суспільного життя. Особливо активно це проявилось у роздрібній торгівлі, яка однією із перших пройшла етапи комерціалізації і приватизації, що сприяло швидкому розвитку приватного сектора і в інших галузях економіки України.

Якщо станом на 1.01.1991 р. на частку державних підприємств в матеріально-технічній базі роздрібної торгівлі України припадало понад 40 % їх загальної чисельності, то у подальшому частка приватних підприємств у сфері роздрібної торгівлі має стійку тенденцію до збільшення, підприємств державної і комунальної форм власності – до скорочення. Зокрема 1990 р. із усієї кількості підприємств роздрібної торгівлі (145,7 тис. од.) у державній власності знаходилося 62,5 тис. (43,0 %), у колективній та інших формах власності – 83,2 тис. од. (57,0 %) підприємств. Підприємств приватної форми власності не було. Однак уже станом на 1.01.1996 р. із 133,7 тис. од. підприємств роздрібної торгівлі у державній власності знаходилося 28,2 тис. підприємств (21,1 %), у колективній та інших формах – 94,9 тис. од. (71,0 %), у приватній – 10,6 тис. од., або 7,9 % їх загальної кількості. У подальшому цей процес продовжувався і станом на 1.01.2005 р. (статистична звітність із 2005 р. не відображає зміни чисельності підприємств роздрібної торгівлі за формами власності) розподіл за формами власності мав такий вигляд:

у роздрібній торгівлі України функціонувало 8,7 тис. од. (11,1 %) підприємств державної форми власності, приватної і колективної – 69,8 тис. од. (88,9 %). Проти 1990 р. частка державних підприємств скоротилася на 86,1 % при відповідному зростанні частки приватних і колективних підприємств.

Подальший розвиток матеріально-технічної бази внутрішньої торгівлі України характеризувався значним підвищенням рівня ринкової конкуренції, що стало однією із основних причин появи на вітчизняному ринку роздрібних торговельних мереж. Активний розвиток торговельних мереж, високі темпи їх росту сприяли ускладненню комерційної діяльності торговельних підприємств, посиленню конкурентної боротьби як між самими мережами за завоювання сегментів ринку (за оцінками експертів, гостра конкуренція між ними починається з досягнення ними частки у роздрібному товарообороті 30 % і більше), так і між мережами та представниками вітчизняного роздрібногo бізнесу. Уже на сьогодні визначальну роль у розвитку роздрібногo торгівлі відіграють торговельні мережі у містах Київ, Донецьк, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Львів та ін.

Сучасними проблемами у розвитку конкуренції у роздрібній торгівлі більшість фахівців вважає вплив адміністративних чинників на розвиток торгівлі, що призводить до нерівних умов конкуренції (нестабільне законодавство, корупція, нерівні умови конкуренції тощо), «тінізації» значної частини роздрібногo ринку країни, де практично не діють легальні механізми ринкової конкуренції, існує нецивілізований розподіл ринків, можливість антиконкурентних домовленостей тощо, а також недобросовісна конкуренція (особливо з боку крупних торговельних мереж) та окремі інституційні обмеження конкуренції.

Важливою тенденцією у розвитку роздрібногo торгівлі останніх років стало зростання масштабів діяльності та ролі в народногосподарському комплексі держави. На сьогодні сфера роздрібногo торгівлі є одним із найпоширеніших видів економічної діяльності в Україні серед усіх підприємств реального сектора економіки. На галузь «торгівля» припадає по-

над 25 % об'єктів Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, а в структурі малих підприємств станом на 1.01.2013 р. частка підприємств, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів сягає 95,8 % у загальній чисельності малих підприємств, із них мікропідприємств – 81,9 % [9, с. 301].

Разом із тим економічний аналіз тенденцій розвитку вітчизняної роздрібною торгівлі показав, що з 1991 р. перехід України до побудови

економіки ринкового типу та кризові явища в економіці перехідного періоду, що його супроводжували, призвели до значного зменшення чисельності підприємств роздрібною торгівлі [8]. Швидкими темпами почала розвиватися мережа неальтернативних за обсягами діяльності, рівнем обслуговування та можливостями впровадження сучасних методів торгівлі підприємств дрібно-роздрібною торговельною мережі та ринків з продажу споживчих товарів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка чисельності матеріально-технічної бази роздрібною торгівлі України за 1990–2013 рр. [1–6]

Роки	Кількість підприємств			Динаміка до попереднього періоду, %			Частка ринків і підприємств дрібно-роздрібною мережі у загальній чисельності об'єктів роздрібною торгівлі, %
	роздрібною торгівлі, тис. од.	дрібно-роздрібною мережі, тис. од.	ринків, од.	об'єктів роздрібною торгівлі	дрібно-роздрібною мережі	ринків	
1990	145,7	25,1	1576	98,2	94,5	100,0	18,3
1995	133,7	24,2	1282	96,7	100,0	92,3	19,1
2000	103,2	25,4	2514	97,2	101,4	111,4	27,0
2005	75,2	19,4	2886	93,8	97,2	100,0	29,6
2010	64,8	16,8	2758	96,8	95,1	99,9	30,2
2011	64,2	15,8	2698	99,1	94,0	97,8	29,1
2012	62,2	15,0	2647	96,9	94,9	98,1	28,3
2013	59,8	14,3	2609	96,1	95,3	98,6	28,3
2013 у % до 1990	41,0	57,0	165,5	–	–	–	–

Якщо 1990 р. на частку дрібно-роздрібною мережі та ринків припадало 18,3 % усіх підприємств роздрібною торгівлі, то 2000 р. – 27,0 %, 2010 р. – 30,2 %. У подальші роки відмічалось деяке скорочення частки цих підприємств – 29,1 % 2011 р., 28,3 % 2012 і 2013 рр.

Слід зауважити, що досвід країн із розвинутою ринковою економікою свідчить, що стаціонарна торговельна мережа і позамагазинні форми торгівлі повинні працювати на чітко визначених сегментах ринку. Специфікою позамагазинних пунктів продажу товарів є можливість доповнювати, а в окремих випадках – і замінити стаціонарну торговельну мережу.

Однак відсутність на сьогодні чітких меж, визначених сегментів у діяльності стаціонар-

них і позамагазинних пунктів продажу товарів змушує стаціонарні підприємства роздрібною торгівлі конкурувати не лише між собою, а й із суб'єктами підприємницької діяльності, що торгують у дрібно-роздрібною мережі та на ринках.

Однією із причин наявності такої тенденції у розвитку роздрібною торгівлі можна вважати швидкі темпи становлення приватної торгівлі, а отже, – усунення державних органів управління від керівництва розвитком галузі. Якщо до 1991 р. розвиток матеріально-технічної бази роздрібною торгівлі здійснювався за централізованими планами та централізованим державним фінансуванням, то з переходом до побудови ринковою економіки без

належної координації та регулювання з боку місцевих органів виконавчої влади розвиток торгівлі відбувається зі значними перекосами. Унаслідок цього характерне для радянського періоду розвитку постійне збільшення чи-

сельності стаціонарних підприємств (за 1986–1990 рр. кількість магазинів зросла на 3,4 %) поступово почало скорочуватися. Така тенденція характерна і для нинішнього етапу розвитку роздрібно торгівлі в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Тенденції змін матеріально-технічної бази підприємств роздрібно торгівлі України за 1990–2013 рр. [1–6]

Показники	Роки						2013 р. у % до	
	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2000	2010
Кількість підприємств, всього, од.	...	21974	12514	12196	11493	10764	49,0	86,0
у тому числі:								
- продовольчі магазини	...	12194	6731	6498	5941	5622	46,1	83,5
- непродовольчі магазини	...	9351	4820	4780	4445	4991	53,4	103,5
Торгові ринки, од.	1576	2514	2758	2698	2647	2609	103,8	94,6
Кількість об'єктів роздрібно торгівлі, тис. од.	145,7	103,2	64,8	64,2	62,2	59,8	57,9	92,3

Загальна кількість підприємств торгівлі порівняно з 2000 р. зменшилася на 11210 підприємств, або удвічі. Вищими темпами скорочувалася кількість продовольчих магазинів (на 6572 од, або у 2,1 раза), непродовольчих – на 4360 од, або у 1,9 раза. При цьому чисельність ринків проти 2000 р. зросла на 95 одиниць.

Економічні перетворення, які стали наслідком побудови економіки ринкового типу, конкуренція, відміна єдиних преїскурантних цін, спад виробництва і пов'язані з ним безробіття та зниження реальних доходів населення сприяли росту значущості та чисельності торгових ринків (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка чисельності торгових ринків і їх місця в торговельній галузі України за 1990–2013 рр. [1–6, 9]

Роки	Кількість підприємств		Динаміка до попереднього періоду, %		Частка ринків у загальній чисельності підприємств роздрібно торгівлі, %
	роздрібно торгівлі, тис. од.	ринків, од.	підприємств роздрібно торгівлі	ринків	
1990	145,7	1576	102,2	100,7	1,08
1995	133,7	1282	96,7	93,1	0,96
2000	103,2	2514	92,5	108,4	2,38
2005	75,2	2886	72,9	114,8	3,84
2006	73,6	2890	97,9	100,1	3,93
2007	71,9	2834	97,7	98,1	3,94
2008	69,2	2785	96,2	98,3	4,02
2009	65,3	2761	94,4	99,1	4,23
2010	64,8	2758	99,2	99,9	4,26
2011	64,2	2698	99,1	97,8	4,20
2012	62,2	2647	96,9	98,1	4,26
2013	59,8	2609	96,1	98,6	4,36
2013 р. у % до 1990 р.			41,0	165,5	–

Високі темпи розвитку ринків із продажу споживчих товарів обумовлені і рядом їх переваг і перш за все – як одного із важливих джерел забезпечення населення широким асортиментом продовольчих і непродовольчих товарів за відносно низькими цінами.

Активному розвитку торгівлі на ринках сприяла також зацікавленість місцевих органів влади у їх розвитку (вони є одним із основних джерел надходжень до бюджетів різних рівнів у формі плати за оренду землі, ліцензії, видачу дозвільних документів на розміщення об'єктів торгівлі на їх території, різних видів податків на осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність на їх території тощо). Крім того, торгівля на ринках (особливо на етапі переходу до побудови ринкової економіки) сприяла формуванню конкурентного середовища на внутрішньому споживчому ринку. Малозатратний, некапіталомісткий характер ринкової торгівлі сприяв зародженню і розвитку приватного сектора в економіці [7]. В умовах банкрутства промислових і сільськогосподарських виробництв, в умовах масового безробіття ринки дозволили створити робочі місця, забезпечили роботою сотні тисяч працездатного населення.

Вони зайняли місце тих підприємств роздрібною торгівлі, які з різних причин не змогли

успішно конкурувати на споживчому ринку та збанкрутували.

Відбулися суттєві зміни у ролі ринків у торговельній галузі України. Так, 1990 р. на їх частку у загальній чисельності підприємств роздрібною торгівлі припадало 1,08 %, 2000 р. – 2,38 %, 2010 р. – 4,26 %, 2013 р. – 4,36 %. Отже, за аналізований період частка ринків зросла на 3,28 %, що, відповідно, засвідчує про зростання ролі ринків у забезпеченні населення споживчими товарами.

Зростання чисельності ринків супроводжувалося структурними змінами у ринковому господарстві. Відомо, що станом на 1.01.1992 р. усі ринки України знаходилися на балансі споживчої кооперації. Однак уже в перші роки перехідного періоду з розвитком конкуренції та розширенням процесу комерціалізації і приватизації державних підприємств торгівлі відзначається тенденція до скорочення чисельності ринків у системі Укоопспілки, а з 2006 р. – загалом в Україні (табл. 4).

Аналіз даних табл. свідчить, що за період 1991–2013 рр. скоротилися як чисельність кооперативних ринків, так і їх частка у ринковому господарстві України (зі 100 % до 82,0 % 1995 р., до 28,6 % 2000 р., 15,3 % 2010 р. і 13,3 % 2013 р.).

Таблиця 4

Динаміка чисельності ринків з продажу споживчих товарів в Україні і споживчій кооперації за 1990–2013 рр. [1–6]

Роки	Кількість ринків, од.			Динаміка до попереднього періоду, %			Частка ринків споживчої кооперації у їх загальній кількості, %
	усього в Україні	у тому числі		усього ринків в Україні	у тому числі		
		споживчої кооперації	інші		споживчої кооперації	інші	
1990	1576	1576	–	–	–	–	100,0
1995	1289	1057	232	81,8	61,9	–	82,0
2000	2514	719	1795	1,9	73,7	7,7	28,6
2005	2886	563	2323	114,8	78,3	129,4	19,5
2006	2890	533	2357	100,1	94,7	101,5	18,4
2007	2834	507	2327	98,1	95,1	98,7	17,9
2008	2785	482	2303	98,3	95,1	99,0	17,3
2009	2761	460	2301	99,1	95,4	99,9	16,7
2010	2758	423	2335	99,9	92,0	101,5	15,3
2011	2698	402	2296	97,8	95,0	98,3	14,9
2012	2647	375	2272	98,1	93,3	98,9	14,2
2013	2609	348	2261	98,6	92,8	99,5	13,3
2013 р. у % до 1990 р.				165,5	22,1	–	–

Слід також відмітити, що до 2006 р. загальна чисельність ринків в Україні збільшувалася (1576 у 1990 р. і 2890 у 2006 р., або відбулося зростання на 83,4 %). Стрімке зростання чисельності некооперативних ринків відбулося у період із 1995 по 2000 рр. (з 232 до 1795 од., або у 7,7 раза). У наступні роки чисельність некооперативних ринків змінювалася несуттєво: за 2000–2005 рр. – на 29,4 %, за 2005–2010 рр. – на 0,5 %, за 2010–2013 рр. скорочення на 3,2 %,

що свідчить про насиченість торгівлі мережею ринків.

Зміни у структурі мережі роздрібно торгівлі з роками характеризуються не тільки скороченням чисельності магазинів, але і відповідними змінами у чисельності підприємств дрібнороздрібно торгівельної мережі та змінами у показниках розвитку підприємств у містах і сільській місцевості (табл. 5).

Таблиця 5

Зміни у структурі мережі роздрібно торгівлі України за 2000–2013 рр. % [1–5, 9]

Показники	Роки						Зміни ± за 2013 р.	
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2000	2010
Усього								
Кількість магазинів	75,5	74,2	74,1	75,4	75,9	76,1	0,6	2,0
Кількість підприємств дрібнороздрібно торгівельної мережі	24,5	25,8	25,9	24,6	24,1	23,9	0,6	2,0
Усього об'єктів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	–	–
У міських поселеннях								
Кількість магазинів	61,7	65,9	72,1	73,8	75,9	77,6	15,9	5,5
Кількість підприємств дрібнороздрібно торгівельної мережі	85,8	85,1	82,1	81,8	82,8	83,2	–2,6	1,1
У сільській місцевості								
Кількість магазинів	38,3	34,1	27,9	26,2	24,1	22,4	–15,9	–5,5
Кількість підприємств дрібнороздрібно торгівельної мережі	14,2	14,9	17,9	18,2	17,2	16,8	2,6	–1,1

Отже, чисельність магазинів за період, що аналізується, змінювалася у межах від 74,1 до 76,1 % (на 2,0 %) загалом у роздрібній торгівлі України, а підприємств дрібнороздрібно торгівельної мережі – від 23,9 до 25,9 %. При цьому в сільській місцевості відбулися більш суттєві зміни. Частка магазинів скоротилася на 15,9 %, а підприємств дрібнороздрібно торгівельної мережі зросла на 2,6 %.

Структурна деформація у розвитку підприємств роздрібно торгівлі негативно вплинула і на показник забезпеченості населення мережею магазинів та торговельною площею на 10000 осіб населення країни (табл. 6).

Якщо забезпеченість об'єктами роздрібно торгівлі має чітко виражену тенденцію до скорочення (2013 р. – 13 об'єктів на 10000 осіб населення, 1990 р. – 28), то показник тор-

говельної площі скорочувався до 2000 р. (із 2175 м² до 1437, або на 48,6 %). Із 2000 р. відмічається зростання торговельної площі: 2013 р. – до 2073 м², або на 44,3 %, що свідчить про введення в експлуатацію сучасних підприємств торгівлі.

Отже, комерційна діяльність торговельних підприємств безпосередньо залежить від розвитку матеріально-технічної бази роздрібно торгівлі в Україні, яка характеризується не тільки зміною чисельності підприємств, а й значним зростанням ролі ринків із торгівлі споживчими товарами та підприємств дрібно роздрібно торгівельної мережі, що відповідно впливало на якість торговельного обслуговування покупців і певною мірою полегшило входження на роздрібний ринок України потужних міжнародних торговельних мереж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мережа роздрібної торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2014 року : стат. зб. – Київ : Державна служба статистики України, 2014. – 122 с.
Merezha rozdrubnoi torhivli ta restorannoho gospodarstva pidpriemstv na 1 sichnia 2014 roku : stat. zb. – Kyiv : Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy, 2014. – 122 s.
2. Роздрібна торгівля України у 2011 році : стат. зб. – Київ : Держстат України, 2012. – 177 с.
Rozdrubna torhivlia Ukrainy u 2011 rotsi : stat. zb. – Kyiv : Derzhstat Ukrainy, 2012. – 177 s.
3. Роздрібна торгівля України у 2012 році : стат. зб. – Київ : Держстат України, 2013. – 173 с.
Rozdrubna torhivlia Ukrainy u 2012 rotsi : stat. zb. – Kyiv : Derzhstat Ukrainy, 2013. – 173 s.
4. Роздрібна торгівля України у 2013 році : стат. зб. – Київ : Держстат України, 2013. – 173 с.
Rozdrubna torhivlia Ukrainy u 2013 rotsi : stat. zb. – Kyiv : Derzhstat Ukrainy, 2013. – 173 s.
5. Роздрібна торгівля України у 2000–2010 роках : стат. зб. – Київ : Держстат України, 2011. – 191 с.
Rozdrubna torhivlia Ukrainy u 2000–2010 rokakh : stat. zb. – Kyiv : Derzhstat Ukrainy, 2011. – 191 s.
6. Народне господарство України у 1991 році : стат. щорічник / М-во статистики України. – Київ : Техніка, 1992. – 468 с.
Narodne gospodarstvo Ukrainy u 1991 rotsi : stat. shchorichnyk / M-vo statystryky Ukrainy. – Kyiv : Tekhnika, 1992. – 468 s.
7. Балабан П. Ю. Національний кооперативний рух в економіці ринкового типу : монографія / П. Ю. Балабан, А. М. Соколова. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 222 с.
Balaban P. Yu. Natsionalnyi kooperatyvnyi rukh v ekonomitsi rynkovoho typu : monohrafiia / P. Yu. Balaban, A. M. Sokolova. – Poltava : PUET, 2013. – 222 s.
8. Внутрішня торгівля України: проблеми і перспективи розвитку : монографія / І. М. Копич, О. О. Нестуля та ін. ; за ред. В. В. Апопія, П. Ю. Балабана. – Львів : Новий світ – 2000, 2014. – 565 с.
Vnutrishnia torhivlia Ukrainy: problemy i perspektyvy rozvytku : monohrafiia / I. M. Kopych, O. O. Nestulia ta in. ; za red. V. V. Apopiia, P. Yu. Balabana. – Lviv : Novyi svit – 2000, 2014. – 565 s.
9. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. Осауленка Г. В. – Київ : ТОВ Август Трейд, 2013. – 551 с.
Statystrychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2012 rik / za red. Osaulenka H. V. – Kyiv : TOV Avhust Treid, 2013. – 551 s.
10. Господарський кодекс України. – Київ : Істина, 2003. – 250 с.
Hospodarskyi kodeks Ukrainy. – Kyiv : Istyna, 2003. – 250 s.

П. Ю. Балабан, кандидат економічних наук; **Н. П. Балабан**, кандидат економічних наук; **Ю. В. Иванов**, кандидат економічних наук (Вищеє учебное заведение Укоопсоюза «Полтавський університет економіки і торгівлі»). **Структурные изменения в материально-технической базе розничной торговли как фактор влияния на коммерческую деятельность предприятий.**

Аннотація. В статті проаналізовані основні тенденції розвитку розничної торгівлі України за 1991–2013 рр. з точки зору комерційної діяльності. Значительное внимание уделено структурным изменениям в численности материально-технической базы предприятий розничной торговли, активному развитию рынков по торговле потребительскими товарами и мелкорозничной торговой сети.

Ключевые слова: *коммерческая деятельность, конкуренция, материально-техническая база, розничная торговля, магазины, мелкорозничная торговая сеть, рынки по торговле потребительскими товарами.*

P. Balaban, Cand. Econ. Sci.; **M. Balaban**, Cand. Econ. Sci.; **Yu. Ivanov**, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **Domestic trade of Ukraine in a competitive environment: structural changes and trends of development.**

Summary. *The basic trends of developing retail in Ukraine for the years 1991–2013 have been analyzed. Economic analysis shows a significant reduction of retail trade enterprises from 145,7 thousand in 1990 to 59,8 thousand in 2013 under the conditions the growth in the share of small retail trade network from 17,2 % to 24,1 % in 2012 and the number of markets for the sale of consumer goods from 1576 to 2647 units. Thus, in 1990 the market share of the total number of retailers was 1,07 % in 2000 – 2,38 %, and in 2010 – 4,26 %, 4,36 % in 2013.*

The absence of certain segments of fixed and out of the shop points of sale of goods makes stationary retailers compete not only with each other but also with small retail networks and markets that adversely affect the quality of customer service and facilitated entry into the retail market in Ukraine by international trade networks.

Keywords: *competition, retail, shops, small retail trade network, the number of enterprises, markets of consumer goods trade.*